OD REDAKCJI

Na pięciolecie funkcjonowania Muzeum w ręce Czytelnika trafia pierwszy numer czasopisma naukowego „Głos Pamięci. Rocznik Muzeum Dzieci Polskich – Ofiar Totalitaryzmu".

Jako redakcja stawiamy pierwszy krok na rynku wydawniczym, dążąc do stworzenia przestrzeni do wymiany myśli, wyników badań, opinii oraz recenzji dotyczących historii niemieckiego obozu dla polskich dzieci przy ul. Przemysłowej w Łodzi. Nasze zainteresowania badawcze obejmują także losy dzieci w czasie II wojny światowej na terenach okupowanych przez III Rzeszę i ZSRS oraz poza ich granicami. Ponadto czasopismo stanowi przestrzeń do publikacji prac zajmujących się zagadnieniem losów dzieci bohaterów polskiego podziemia niepodległościowego po zakończeniu wojny, a także problematyki praw dziecka i ich naruszeń.

Choć „Głos Pamięci" ma profil głównie historyczny, jest otwarty na współpracę z przedstawicielami innych dziedzin, m.in. nauk społecznych czy prawnych, których praca wpisuje się w misję periodyku. Tworzy miejsce przyjazne zarówno dla doświadczonych, jak i młodych badaczy.

Powstanie czasopisma wiązało się z wyzwaniami, które udało się pokonać dzięki życzliwym osobom podzielającym ideę interdyscyplinarności w badaniach nad losami dzieci w burzliwym XX wieku. Dlatego na wstępie kierujemy szczególne podziękowania do członków Rady Naukowej oraz recenzentów, którzy zadbali o wysoki poziom merytoryczny publikacji. Dziękujemy również autorom, którzy w tym wymagającym dla polskiej nauki czasie zaufali redakcji i powierzyli jej owoce swojej pracy. Do numeru artykuły napisali badacze z dyscyplin: antropologii, historii, literaturoznawstwa, pedagogiki, politologii i socjologii, z ośrodków naukowych i muzeów takich jak: Centralne Muzeum Jeńców Wojennych, Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Łodzi, Instytut Salvemini w Turynie, Miejsce Pamięci i Muzeum Auschwitz-Birkenau, Muzeum Dzieci Polskich – ofiar totalitaryzmu w Łodzi, Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Łódzki, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytet w Białymstoku, Uniwersytet Warszawski.

Tematem numeru są słowa Janusza Korczaka: „Nie ma dzieci, są ludzie". Ten wers jest tak samo wymowny dziś – w dobie wielkoskalowego konfliktu na terenie Europy, jak był w minionym wieku, kiedy kontynent został pochłonięty przez dwa systemy totalitarne: nazistowski i komunistyczny, a dziecko utraciło swoją podmiotowość. Prawa zapisane w 1924 r. w Deklaracji Genewskiej o tym, że „ludzkość powinna dać dziecku wszystko, co posiada najlepszego" stały się pustymi słowami.

Numer otwiera tekst prof. Jerzego Nikitorowicza, odnoszący się do destrukcyjnej utraty dziedziczonej tożsamości. Autor wskazuje jednocześnie drogi odzyskiwania podmiotowości, upatrując ich w odwadze, empatii, krytycznym myśleniu oraz oparciu się na autorytetach. W tę tematykę

wpisują się trzy kolejne artykuły: dr hab. Haliny Moniki Wróblewskiej (prof. UwB), dr Agnieszki Suplickiej oraz dr Anny Szwarc-Zając, które analizują myśl Janusza Korczaka w ujęciu literackim i pedagogicznym. Teksty te ukazują ewolucję postrzegania dzieciństwa, zaznaczając przy tym, że obraz dziecka jest zawsze nierozerwalnie związany z konkretnym kontekstem historycznym. Koncepcja Korczaka zostaje tu przedstawiona jako żywy, dynamiczny system, który – choć reaguje na zmiany społeczne – pozostaje wierny humanistycznym wartościom. Dzięki temu Czytelnik może spojrzeć na dziecko (zarówno to realne, jak i literackie) jako na postać rozdartą między traumą a wyobraźnią, wolnością a opresyjnym systemem, koniecznością dawania świadectwa a barierą milczenia.

Kolejne dwa opracowania koncentrują się na tragicznych losach więźniów obozu przy ul. Przemysłowej. Dr Krzysztof Latocha oraz dr Justyna Karkus w swoim tekście dokumentują proces poszukiwań i ekshumacji nieletnich ofiar niemieckiego terroru, prowadzony przez łódzki oddział IPN. Autorzy wskazują, że mimo trudnych uwarunkowań terenowych, udało się odnaleźć szczątki 18 z 25 poszukiwanych osób. Z kolei dr Wanda Witek-Malicka analizuje powiązania między obozem w Łodzi a KL Auschwitz. Szczegółowo rekonstruuje biogramy małoletnich więźniów, odnosząc się do ich sytuacji rodzinnej. Autorka tworzy fundament pod dalsze badania nad powiązaniami zachodzącymi między tymi dwoma ośrodkami odosobnienia.

Dalsza część opracowania obejmuje trzy teksty badawcze poświęcone różnym aspektom losów dzieci w czasie okupacji. Artykuł dr Alicji Branickiej analizuje założenia rasowej polityki Heinricha Himmlera wobec tzw. wartościowych dzieci polskich. Z kolei dr Anna Czerner i dr Kamil Weber, bazując na materiałach źródłowych, rekonstruują próby podtrzymywania więzi ojcowskich przez polskich jeńców wojennych przebywających w III Rzeszy.

Dopełnieniem numeru w sekcji artykułów recenzowanych jest opracowanie dr. Macieja Dawczyka, w którym autor prezentuje wyniki badań zainicjowanych jeszcze w trakcie współpracy z Muzeum, wnosząc tym samym istotny wkład w dokumentację dziejów obozu przy ul. Przemysłowej. Publikacja ta rzuca nowe światło na problematykę powojennych rozliczeń zbrodni popełnionych na małoletnich, szczegółowo analizując prawno-społeczny mechanizm rehabilitacji osób o statusie volksdeutscha, które były uwikłane w struktury i działania na rzecz III Rzeszy.

Trzecia część obejmuje teksty o charakterze nierecenzowanym, które stanowią krytyczną refleksję nad losem dzieci w czasie konfliktów. Tę sekcję rozpoczyna artykuł dr hab. Olgi Morozowej (prof. UW). Autorka formułuje w nim istotne pytania o lekcję płynącą z historii, skłaniając Czytelnika do głębokiego namysłu nad kondycją dziecka uwikłanego we współczesne konflikty zbrojne. Kolejne opracowanie przygotowała Blanka Magdalena Hauke – wieloletnia dyrektor Szkoły Podstawowej w Białej, wyróżniona w 2022 r. nagrodą „Świadek Historii" przez

prezesa IPN. W swoim tekście, autorka przywraca pamięć o małoletnich więźniarkach obozu przy ul. Przemysłowej, które w latach 1943–1944 zostały wywiezione do podobozu w Dzierżąznej. Tę część publikacji zamyka artykuł Michała Hankiewicza. Autor przedstawia w nim ułamek zbiorów znajdujących się w posiadaniu instytucji, co czyni wyjątkową okazję do zaprezentowania na łamach czasopisma muzealnych artefaktów, które stają się materialnymi nośnikami konkretnych wydarzeń i inspirują do zbudowania wokół nich narracji historycznej.

Czwartą część publikacji stanowi sprawozdanie autorstwa dr Pauliny Fronczak-Chruściel z konferencji naukowej „Minęło 80 lat. Sytuacja dziecka w końcu II wojny światowej i pierwszych latach okresu powojennego (1944–1949)", która miała miejsce 20 listopada 2025 r Tekst ten podsumowuje istotny etap upowszechniania wiedzy o losach dzieci w systemach totalitarnych, syntetyzując dokonania badaczy z wielu ośrodków i zapowiada publikację trzeciego tomu *Studiów nad dzieciństwem i totalitaryzmem*.

Rocznik zamyka sekcja o charakterze memorialnym autorstwa dr. Jakuba Parola, poświęcona pamięci ocalałych z obozu przy ul. Przemysłowej. Stanowi ona wspomnienie o byłych więźniach, którzy odeszli w ciągu ostatniego roku i jest wyrazem hołdu dla ich trudnych wojennych doświadczeń.

Agnieszka Fronczek-Kwarta